

CÁC ĐẶC TRƯNG THỂ LOẠI SCI-FI TRONG TIỂU THUYẾT “ĐỪNG BAO GIỜ BUÔNG ĐAO” CỦA PATRICK NESS

THE CHARACTERISTICS OF SCI-FI GENRE IN THE NOVEL “THE KNIFE OF NEVER LETTING GO” OF PATRICK NESS

Nguyễn Phương Khánh*, Nguyễn Tấn Tài

Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng¹

*Tác giả liên hệ: phuonghanh2803@gmail.com

(Nhận bài: 16/12/2021; Chấp nhận đăng: 21/02/2022)

Tóm tắt - Tiểu thuyết *Đừng bao giờ buông dao* là tập đầu tiên của bộ sách *Hỗn mang* của nhà văn Patrick Ness, mang phong cách giả tưởng và phiêu lưu, lấy bối cảnh thế giới hậu tận thế. Tác giả Patrick Ness đã sử dụng nhiều chi tiết mang đặc trưng của thể loại Sci-fi như: đề tài dystopia, khoa học công nghệ, viễn tưởng về tương lai nhân loại, du hành không gian, người ngoài hành tinh,... Bên cạnh việc khám phá sự hấp dẫn nội dung câu chuyện, sự thú vị của những yếu tố viễn tưởng, sự lôi cuốn bởi những pha hành động của các nhân vật, bài viết này đi sâu vào việc tìm kiếm giá trị phản ánh khác của thể loại văn học Sci-fi biểu hiện qua cuốn sách. Nhà văn không chỉ đơn giản mô tả thế giới trong câu chuyện bằng sự tưởng tượng mang tính giải trí, mà thông qua việc thiết kế thế giới đó, tác giả thể hiện sự lí giải về bản chất con người, phản ánh xã hội, cũng như những bài học nhân sinh ý nghĩa.

Từ khóa - Patrick Ness; *Hỗn mang*; tiểu thuyết khoa học viễn tưởng; phân địa đảng; tiểu thuyết tận thế và hậu tận thế

1. Mở đầu

Patrick Ness là một nhà văn, nhà báo, giảng viên và nhà biên kịch người Mỹ gốc Anh. Ông nổi tiếng với những cuốn sách dành cho thanh thiếu niên và là nhà văn đã giành được Huân chương Carnegie. Thời gian gần đây, một số tác phẩm của ông đã được giới thiệu đến độc giả Việt Nam như: *Quái vật ghé thăm*, *Đừng bao giờ buông dao* và có những phản hồi tích cực. Vì hiện tượng Patrick Ness còn khá mới mẻ nên sự tìm hiểu, giới thiệu về tác phẩm của ông ở Việt Nam cực kì ít ỏi. Nhất là trong bối cảnh phê bình văn học trong nước và trên thế giới còn nhiều quan điểm cho rằng đây là loại văn chương giải trí. Hơn nữa, việc nghiên cứu văn chương giả tưởng, fantasy và khoa học viễn tưởng cũng đòi hỏi những hiểu biết nhất định về đặc trưng và xu hướng biểu hiện của thể loại này, cho nên ngoài các bài review sách đơn lẻ thì chưa thấy nhiều tìm hiểu có tính chuyên sâu hơn về các tác phẩm ở các thể loại nói trên cũng như các sáng tác đang được chú ý của Patrick Ness.

Đừng bao giờ buông dao (*The Knife of Never Letting Go*, 2008) nằm trong bộ ba tiểu thuyết *Hỗn mang* (*Chaos*)², thuộc thể loại tiểu thuyết khoa học viễn tưởng. Cuốn sách

Abstract - The novel “*The Knife of Never Letting Go*” is the first volume of *Chaos* series published in 2008 by writer Patrick Ness with the fantasy and adventure style, set in a post-apocalyptic world. Patrick Ness used many typical details of the Sci-fi genre such as dystopia, science and technology, fiction about the future of humanity, space travel, aliens,... Besides discovering the attractiveness of the story content, the interesting of the fiction elements and the attraction by the action sequences of the characters, this article focuses on the search for other reflective values of the Sci-fi literature in this book. The writer not only simply describe the world in the story with entertaining imagination, but also go through the design of that world to present an explanation of human nature, the reflect of society, as well as the meaningful life lessons.

Key words - Patrick Ness; *Chaos*; Sci-fi; dystopia; Apocalyptic and post-apocalyptic fiction

được chuyển thể thành phim có tựa đề *Chaos Walking* (*Hành tinh hỗn loạn*)³, công chiếu vào tháng Ba năm 2021. Cùng thời điểm đó, bản dịch tiếng Việt cũng chính thức ra mắt ở Việt Nam. Trước đó, cuốn *Quái vật ghé thăm* (bản dịch của Vũ Thu Hương, nhà xuất bản Hội nhà văn) do Nhã Nam phát hành năm 2016 cũng được yêu thích bởi nội dung đầy xúc động, pha trộn hiện thực và mộng tưởng – một câu chuyện buồn, ảm đạm và tăm tối.

Tiểu thuyết *Đừng bao giờ buông dao* ở phiên bản tiếng Việt có tên chính xác, đầy đủ là: *Hỗn mang 1- Đừng bao giờ buông dao* (dịch giả Trần Nguyên). Nhan đề, cộng thêm lời trích giới thiệu in trên các bìa phụ của cuốn sách – “*Điên cuồng, kinh hãi, đầy phấn khích và làm tan vỡ con tim*” [1] khiến không ít người đọc nghĩ đến thể loại kinh dị - trinh thám. Nhưng đây là tiểu thuyết giả tưởng với chủ đề phân địa đảng. Tác giả dẫn người đọc vào hành trình đầy rẫy nguy hiểm kể trong một thế giới u ám, kì lạ của thời hậu tận thế. Nhưng không chỉ dừng lại về sự giải trí lôi cuốn bởi tính chất phiêu lưu, các sự kiện, tình tiết kịch tính, đằng sau là một hành trình đi tìm chân lí, khám phá bản chất thực tại của cuộc sống nhân loại... và các dự báo đáng suy ngẫm trong thời đại hôm nay.

¹ The University of Danang - University of Science and Education (Nguyen Phuong Khanh, Nguyen Tan Tai)

² Bộ truyện gồm 3 tiểu thuyết và 3 truyện ngắn. Ba tiểu thuyết lần lượt là: *The Knife of Never Letting Go* (2008), *The Ask and the Answer* (2009) và *Monsters of Men* (2010). Bộ truyện đã giành được hầu hết các giải thưởng tiểu thuyết dành cho trẻ em ở Anh. Các truyện ngắn gọi chung là *Chaos Walking* gồm *The New World*, *The Wide, Wide Sea* và *Snowscape* lần lượt được ra mắt từ năm 2009 đến 2013 nối sau các tiểu thuyết xuất bản.

³ *Chaos Walking* là phim của đạo diễn do Patrick Ness và Christopher Ford viết kịch bản. Phim có sự góp mặt của một số diễn viên khá tên tuổi như Daisy Ridley, Tom Holland... tuy nhiên không được giới phê bình đánh giá cao và doanh thu phòng vé không như mong đợi – đạt khoảng 25 triệu đô từ việc công chiếu nội địa và quốc tế [2].

2. Vài nét về thể loại tiểu thuyết khoa học viễn tưởng Sci-fi

Sci-fi hay SF là viết tắt cho *Science Fiction* (Khoa học viễn tưởng). Từ thời Hy Lạp cổ đại, các nhà khoa học, triết học đã xây dựng một thế giới quan tổng thể bằng việc tổng hợp mọi hiểu biết về các lĩnh vực khác nhau. Có thể thấy, các triết gia thời đó đã biết gắn bó chặt chẽ triết học với khoa học để lí giải bản chất của thực tại. Ở một khía cạnh nào đó, các nhà khoa học rất gần với biểu tượng về pháp sư và phù thủy trong thần thoại. Từ những câu chuyện về các nhà bác học Hy Lạp cổ đại đến cuộc cách mạng khoa học thời kì Phục Hưng với các khám phá và phát minh nở rộ trên mọi lĩnh vực như thiên văn, vật lí, toán học,... cũng như tham vọng của Leonardo De Vinci muốn biến chì thành vàng và phát minh ra động cơ vĩnh cửu, đã truyền cảm hứng cho các tiểu thuyết gia khoa học viễn tưởng hình thành và phát triển. Tác phẩm đầu tiên của thể loại văn học Sci-fi là *Utopia – Địa đàng trần gian* [3] của Thomas More (1516). Câu chuyện viết về một cộng đồng sống trong một nền văn minh đạt tới đỉnh cao, con người được no ấm hạnh phúc. Tác giả đã xây dựng một thế giới được xem là mơ ước và đích đến của văn minh nhân loại. Ở đây mọi thứ đều bình đẳng, những tiêu cực không hề xảy ra, mọi ước muốn đều thành hiện thực. Có thể nói đây là một xã hội cộng sản theo mẫu, hay nói cách khác là thiên đường. Một cuốn sách khác là *New Atlantis* [4] của Francis Bacon (1627) tưởng tượng về một mô hình xã hội lí tưởng trên hòn đảo Bensalem, nơi đây có cuộc sống ưu việt hơn các nước Châu Âu cùng thời nhờ vào sự phát triển của khoa học kĩ thuật. Các tác phẩm khoa học viễn tưởng về sau cũng thường mô tả các viễn cảnh tương lai và những hư cấu về tình trạng thế giới tận thế và hậu tận thế. Như vậy, Sci-fi chính là thể loại thông qua sự quan sát thực tại để đưa ra những dự báo về tương lai. Ngoài chủ đề viễn cảnh về tương lai nhân loại, xây dựng một thế giới địa đàng (*utopia*) hay phản địa đàng (*dystopia*), các yếu tố thường gặp của thể loại Sci-fi như là: Du hành vũ trụ, người ngoài hành tinh, công nghệ tương lai,... Các tác phẩm viết về đề tài này đặc biệt phát triển ở thời kì Khai Sáng. Đây cũng là thời kì đánh dấu bước phát triển mới của tiểu thuyết Sci-fi. Các tác giả thời kì này không còn tập trung hướng tới chủ đề các cộng đồng xã hội không tương nữa, mà bắt đầu với những ý tưởng phát minh khoa học, những cuộc thám hiểm vũ trụ và khám phá sự sống ngoài Trái đất. Tác phẩm *Micromegas* [5] của tác giả Voltaire người Pháp đã kể về cuộc du hành không gian. Câu chuyện kể lại chuyến viếng thăm Trái đất của một người ngoài hành tinh tên Micromegas cùng với người bạn của mình đến từ Sao Thổ. Hay cuộc du hành qua những vùng không gian khác nhau, khám phá những nền văn minh với những giống loài khác nhau trong *Gulliver du kí* của Jonathan Swift [6]. Với những chủ đề đầy lôi cuốn, nội dung phong phú, chi tiết bất thường, có thể nói Sci-fi là mảnh đất màu mỡ cho thế giới văn chương để những cây bút thỏa sức tưởng tượng và sáng tạo. Đến thế kỷ XX, thời kỳ của nghệ thuật tiên phong *avant-garde*, của xã hội kỹ trị, tiêu dùng và sự khủng hoảng của các thiết chế xã hội, cuộc xâm chiếm của máy móc công nghệ, sự huỷ diệt tàn

phá của các thảm họa thiên nhiên và đại họa do con người gây ra, văn chương thế giới mới thực sự chú ý, khai thác mãnh liệt cảm hứng từ sci-fi, tạo ra một “hệ sinh thái” mới có thể phản biện lại các định kiến về nghệ thuật thứ hạng (vốn xem kiểu truyện trinh thám, giả tưởng, kinh dị, hành động... không phải là văn chương hàn lâm, tương tự, các bộ phim giải trí thuần túy thường gắn với các chủ đề có tính giật gân). Văn học và điện ảnh phương Tây gần như đi đầu trong việc xây dựng các thế giới nghệ thuật mô tả xã hội biến loạn, tàn bạo, đen tối, các câu chuyện giả tưởng có phần phóng đại về các thảm họa, huỷ diệt, tận thế. Rõ ràng, đây không chỉ là câu chuyện của việc sáng tạo “hợp thời”, mà hơn thế, nó còn đưa đến một cuộc đeo đuổi các diễn ngôn khác nhau, một khát vọng diễn giải bộ mặt đời sống nhân loại trong thế kỷ XXI và bản chất thực sự của các tác phẩm nghệ thuật cũng như thị hiếu của công chúng trong bối cảnh của “địa đàng không thể thiếu khẩu trang”.

Từ điển Thuật ngữ Văn học định nghĩa: “Viễn tưởng là một phương pháp miêu tả đặc thù, sử dụng những dạng hình tượng (những khách thể, những tình huống, những thế giới), trong đó những yếu tố của thực tại được kết hợp với nhau theo lối siêu tự nhiên, kỳ lạ, khó tin...” [7, tr.288-289]. Theo từ điển bách khoa Britannica: “Thể loại này chính thức xuất hiện ở phương Tây, nơi mà cuộc Cách mạng Công nghiệp gây ra nhiều biến đổi xã hội khiến các nhà văn và trí thức nghĩ đến tác động trong tương lai của công nghệ. Vào đầu thế kỷ 20, một loạt các tác phẩm khoa học viễn tưởng tiêu chuẩn đã phát triển xoay quanh các chủ đề nhất định, trong số đó có du hành vũ trụ, người máy, sinh vật ngoài hành tinh và du hành thời gian. ‘Kịch bản’ thông thường của thể loại khoa học viễn tưởng bao gồm những lời cảnh báo tiên tri, những khát vọng không tưởng, những hình dung phức tạp về thế giới hoàn toàn tương tượng, những thảm họa nghiêm trọng, những chuyến du hành kỳ lạ và sự kích động chính trị của nhiều nhóm cực đoan, được trình bày dưới dạng thuyết giảng, thiên, châm biếm, ngụ ngôn và nhại - thể hiện thái độ hình dung đối với quá trình thay đổi xã hội công nghệ hoá, từ sự tuyệt vọng hoài nghi đến niềm hạnh phúc tốt đỉnh” [8]. Thoạt nhìn, truyện khoa học viễn tưởng có vẻ giống với truyện kì ảo vì có yếu tố *Fantasy* (tưởng tượng), và truyện kinh dị vì có các yếu tố đen tối, tàn bạo. “Về bản chất, sci-fi cũng là một dạng phản ánh các biểu hiện của đời sống thực tại tan rã các giá trị văn minh, các mô hình lý thuyết về sự tiến bộ của con người sau các cuộc cách mạng, một bức tranh về xã hội và những cá nhân hoàn toàn được “khai sáng” sau hàng nghìn năm đã tạo dựng nhiều giá trị văn hoá, tự do, khai phóng” [9, tr 138]. Vì thế con quái vật của Frankenstein của Mary Shelley [10] là cú “báng bổ” đầu tiên đối với niềm tin khả năng của khoa học là không giới hạn để sau này thế giới của các “bản sao người” của Kazuo Ishiguro⁴ [11] cũng mang tính sâu sắc về một thế giới phản địa đàng nhìn theo một cách khác; Ác quỷ Dracula của Bram Stoker [12] mở đầu cho series các truyện kể về thế giới bóng tối – nơi những kẻ uống máu người, ăn thịt người hoặc là những thầy ma biết đi; Hay hai mặt thánh thiện và quỷ dữ bên trong một con người như bác sĩ Jekyll và ông Hyde [13] chính là

⁴ Tiểu thuyết *Mãi đừng xa tôi* (*Never let me go*, 2005) của nhà văn Anh gốc Nhật Kazuo Ishiguro, một hư cấu giả tưởng phản địa đàng (*dystopian science fiction novel*) về xã hội có thể nhân bản con người để phục vụ cho việc hiến tạng [11].

một kiểu khác của con bọ Gregor Samsa và cái toà án quái đản phi lý của Joseph K. trong hư cấu của Franz Kafka... Thế kỷ 20 trở đi gần như chiếm ưu thế ở thể loại *sci-fi* (khoa học viễn tưởng) là các cốt truyện có các mô tả như kiểu *fantasy* pha trộn tính *gothic* về các thảm họa xảy ra do đại dịch bùng phát, nguy cơ chiếm đóng trái đất từ người ngoài hành tinh, cuộc nổi dậy của loài vật và robot, mặt trái của các phát minh tưởng chừng mang lại điều kỳ diệu cho cuộc sống con người... Các chủ đề mới nổi trong khoa học viễn tưởng cuối thế kỷ 20 và đầu thế kỷ 21 còn liên quan đến các vấn đề môi trường, tác động của Internet và vũ trụ thông tin đang mở rộng, các câu hỏi về công nghệ sinh học, công nghệ nano và xã hội thời hậu khan hiếm (*Post-scarcity economy*).

Truyện khoa học viễn tưởng bao gồm hai yếu tố khoa học (*science*) và hư cấu (*fiction*), tạo nên đặc trưng của thể loại truyện Sci-fi. Tuy bối cảnh của truyện khoa học viễn tưởng thường khác biệt so với thế giới thực, nhưng lại được chấp nhận nhờ sự lý giải các yếu tố hư cấu bằng khoa học, khiến cho người đọc như được trải nghiệm một hiện tượng khoa học đã từng diễn ra trong thực tế. Còn đối với truyện kì ảo, yếu tố tưởng tượng được sử dụng nhằm tạo ấn tượng, nghĩa là nó được sử dụng như một “kỹ thuật” kể chuyện khiến người đọc phân vân, do dự đó có phải là thật không. Có hai hướng phân chia thể loại khoa học viễn tưởng. Đầu tiên là những tác phẩm chọn yếu tố Sci-fi làm trung tâm (*Hard-Sci-fi*). Những sáng tác theo xu hướng này có tính chính xác khoa học cao, thiên về các lĩnh vực khoa tự nhiên. Thứ hai là xu hướng chọn Sci-fi chỉ là một yếu tố trong tác phẩm (*Soft-Sci-fi*) gắn với các chủ đề liên quan khoa học xã hội, tâm lí, tôn giáo, kinh tế, chính trị. Các chi tiết và cốt truyện theo xu hướng này có thể tồn tại yếu tố vô lý về mặt khoa học, chủ yếu làm bối cảnh cho cốt truyện và các hành động của nhân vật.

Với những đánh giá về thể loại Sci-fi là loại “văn chương hạng nhì” dùng để giải trí, giới phê bình và độc giả vô hình chung đã bó hẹp giá trị của thể loại văn học này bằng định kiến. Họ cho rằng, khoa học viễn tưởng là cái gì đó viễn vông, xa lạ và thiếu tính thực tế như việc giới hạn phạm vi của thể loại nằm trong những chi tiết khoa học công nghệ, dự báo tương lai, tưởng tượng về người ngoài hành tinh,... Tuy nhiên, kể từ lúc thể loại vừa mới bắt đầu hình thành, Sci-fi đã kiến tạo nên những tác phẩm có tính giải trí lẫn giá trị nghệ thuật cao. Trong các sáng tác kinh điển của dòng văn học Sci-fi, các tác giả mong muốn khám phá bản chất thực tại bằng những lí giải khoa học, mượn các motif và chủ đề Sci-fi để thể hiện nhân quan của họ về thực tại. Như trong tiểu thuyết *Frankenstein* của Mary Shelley [10], không chỉ đơn thuần bàn về câu chuyện phát minh, tác giả đã đặt ra các vấn đề về nguồn gốc sự sống, bản chất con người. Mary Shelley đã cho chúng ta thấy con người không phải chỉ đơn thuần được cấu thành bởi dạng vật chất, con người có thể cho mình sánh ngang với quyền sáng tạo của Thiên Chúa. Khoa học có thể sáng tạo ra hình thù ở dạng vật chất, nhưng linh hồn lại được hình thành bởi một thế lực vô hình nào đó mà chúng ta vẫn gọi là Thượng Đế. Tiểu thuyết khoa học viễn tưởng chạm đến những vấn đề cốt lõi như: Phản đối xã hội, quan điểm triết học, chính trị, niềm tin,

tôn giáo, tâm lí,... Theo nhận định của nhà văn, dịch giả Trần Tiên Cao Đăng: “Không trốn tránh thực tại, dựa trên cơ sở hiểu biết về khoa học kỹ thuật và văn hóa xã hội hiện tại, tiểu thuyết khoa học viễn tưởng đặt ra và đi tìm kiếm câu trả lời cho những vấn đề lớn của con người, mang tính cấp thiết của thời đại như về tôn giáo, tự do, tình yêu, sự sống và cái chết, những ảnh hưởng của khoa học, trí tuệ nhân tạo... Có tác phẩm nhẹ nhàng, đậm tính giải trí, nhưng cũng có tác phẩm mang nội dung sâu sắc, như lời tiên tri, dự báo tương lai” [1]. Bên cạnh đó, thể loại khoa học viễn tưởng được cho là truyền cảm hứng và cho người đọc một “cảm giác kì diệu”. Trong thời đại với sự phát triển của khoa học - công nghệ và cuộc Cách mạng Công nghiệp 4.0, thể loại văn học Sci-fi đang dần khẳng định mình và có chỗ đứng trên diễn đàn văn chương. Nhiều vấn đề đang được quan tâm như: Môi trường, trí tuệ nhân tạo, đại dịch Covid-19,... đã trở thành những chủ đề, nguồn cảm hứng bất tận cho các nhà văn sáng tác.

Như vậy, từ những biến động lớn lao của nhân loại trong thế kỷ 20 trở đi, các thể loại nghệ thuật cũng vượt ra khỏi những định kiến thông thường về trách nhiệm phản ánh hiện thực, giá trị sử học hay xây dựng minh triết của những giấc mơ địa đàng vốn có mầm mống từ mặc cảm tội lỗi tông, thất lạc Eden và rơi vào vòng sinh lão bệnh tử của nhân gian. Văn học, đặc biệt là điện ảnh, khai thác mạnh mẽ ưu thế của thể loại khoa học viễn tưởng, trong đó nhấn mạnh các đề tài mang tính giật gân về một thế giới tăm tối hậu tận thế do thảm họa sinh thái như phim *Waterworld* (1995), hay một viễn nhánh (*subgenres*), chẳng hạn hư cấu về tận thế và hậu tận thế (*Apocalyptic and post-apocalyptic fiction*), SF về nhân chủng học (*Anthropological science fiction*)... Trong nhánh hư cấu về tận thế và hậu tận thế, thể giới Dystopia xuất hiện đậm nét dưới óc tưởng tượng của nhà văn hay người biên kịch và các đạo diễn. Biểu hiện cụ thể của nó thường là nội dung về nền văn minh của Trái Đất (hoặc hành tinh khác - ẩn dụ của Trái Đất) đang sụp đổ hoặc đã bị huỷ diệt; Sự kiện tận thế do biến đổi khí hậu, sự huỷ diệt sự sống do các sự cố hạt nhân hoặc tài nguyên bị cạn kiệt; Do các nguyên nhân y tế như đại dịch; Các thảm họa do tự nhiên hoặc con người gây ra... Ngoài ra, đậm tính kinh dị hơn là ngày tàn của loài người trước cuộc xâm lược của người hành tinh, những biến đổi gen kỳ dị tạo ra quái vật hay dị nhân X, cuộc nổi dậy của trí tuệ nhân tạo AI hay cuộc càn quét của thây ma zombies... Những tác phẩm đi theo hướng này có cảm hứng xuất phát từ thực tiễn xã hội loài người, đồng thời được nhìn nhận như một phương tiện phản đối thực tại, một tiếng nói phê phán và châm biếm cũng như lời cảnh báo kinh hãi cho tương lai.

Những câu chuyện mang tính *Sci-fi* chính là một tầm nhìn về tương lai với những xã hội đang trong cơn đại hồng thủy suy tàn, với những nhân vật chiến đấu chống lại sự hủy hoại môi trường, sự kiểm soát công nghệ và sự áp bức của chính phủ. Tiểu thuyết hay điện ảnh khoa học viễn tưởng có thể thách thức người đọc/ người xem suy nghĩ khác về tự nhiên, xã hội, chính trị và nhân tính ở bối cảnh hiện tại, và trong một số trường hợp, thậm chí có thể truyền cảm hứng cho hành động. Cách đây một thập kỷ, có thể người đọc/ người xem hoàn toàn nghĩ nó thuộc về khoa học giả tưởng, nhưng chỉ 2 năm gần đây, những câu chuyện to

ra hư cấu phi lý có vẻ đã trở thành lời tiên tri, và tất cả chúng ta có thể đánh giá chúng là các diễn ngôn mới về thực tại. Với cách nhìn nghiêm túc về thể loại Sci-fi trong văn học, chúng ta mới có thể đưa tác phẩm về đúng quỹ đạo của nó. Và theo đó, các sáng tác đầy hấp dẫn và sáng tạo của dòng Sci-fi có thể được xếp vào văn chương “dòng chính” hay một kiểu “serious literature” thực sự.

3. Yếu tố Sci-fi trong tiểu thuyết *Hỗn mang 1 – Đùng bao giờ bùng nổ* của Patrick Ness

3.1. Bối cảnh thế giới Hậu tận thế

Khát vọng du hành không gian, chinh phục vũ trụ luôn hiện hữu ở loài người, vì thế điều này cũng gợi cảm hứng mạnh mẽ trong các chủ đề thường thấy của thể loại tiểu thuyết Sci-fi. Tiểu thuyết *Hỗn mang 1 – Đùng bao giờ bùng nổ*, lấy bối cảnh thế giới sau hậu tận thế, con người đã rời bỏ Cựu Thế Giới lên đường đi tìm kiếm một hành tinh khác. Vì nơi họ từng sống “đã trở nên tồi tệ” và “không còn đáng sống nữa” [1, tr.148]. Mười năm trước khi cậu bé Todd ra đời, thế hệ cha mẹ của cậu đã sống trên những con tàu để tìm kiếm một cuộc sống mới. Việc du hành vũ trụ không đơn giản, vì mất hàng năm trời mới di chuyển được một chút và mất sáu mươi tư năm để đi từ Cựu Thế Giới đến Tân Thế Giới. Phần lớn hành khách sẽ phải ngủ đông để thời gian cứ thế trôi. Chỉ có những người làm điều dưỡng viên như cha mẹ và ông bà nội của Viola có nhiệm vụ phải thức để điều khiển con tàu. Thế hệ của Viola sống và học tập ở trên tàu không gian, họ chưa từng được hít thở không khí trong lành, cũng như chưa từng được thấy đại dương. Có tới hàng nghìn người trên con tàu đó cũng đang hướng tới Tân Thế Giới, họ có thể sẽ trở thành “những người định cư mới”. Trước đó “những người định cư đầu tiên” đã tìm thấy một nơi gọi là Tân Thế Giới – một nơi có “bầu trời thật lớn, thật xanh, và những ngọn cây cũng vậy. Ở thế giới này, động vật biết nói chuyện... quá nhiều điều kì diệu trong thế giới này” [1, tr.365]. Họ thành lập khu định cư đầu tiên ở Haven, sau đó từng nhóm người đã tách khỏi và thành lập những khu định cư khác, thị trấn Prentiss là nơi xa nhất ở Tân Thế Giới. Những dấu vết còn sót lại của một chuyến hành trình dài là những căn nhà được làm từ thân tàu.

Có thể thấy, tiểu thuyết lấy cốt truyện hư cấu trên nền tảng tiến bộ khoa học và công nghệ với motif con người “đi dân” đến hành tinh khác. Quá trình di chuyển trong không gian diễn ra hàng chục năm, bằng kĩ thuật “ngưng đọng thời gian sống”, một biện pháp đưa con người vào trạng thái ngủ đông. Nhiều chi tiết khoa học viễn tưởng như những con tàu “Expansion Đòi Bẫy” - còn gọi là Beta, hay chiếc hộp tạo lửa, đây là món quà của Bradley tặng cho Viola trước ngày cô lên tàu trinh thám. Một chiếc hộp nhỏ đẹp màu xanh, chỉ cần đặt nó xuống đất, sau đó xếp củi lên, rồi bấm nút là có ngay một đống lửa. Lửa được cho là một trong những phát minh quan trọng nhất của loài người, và “lửa cuối cùng đã dẫn đến khả năng du hành vũ trụ, khả năng xây dựng một cuộc sống mới ở Tân Thế Giới” [1, tr.423]. Bên cạnh đó, những kĩ thuật sinh học được ứng

dụng trong y tế như chiếc băng gạc, hay là chiếc ống nhòm có thể nhìn xa đến vạn dặm của Viola...

Những yếu tố khoa học viễn tưởng đã mở ra những dự báo tương lai: Với những phát minh khoa học kĩ thuật tiên tiến, con người tìm kiếm một hành tinh khác có thể sống, du hành vũ trụ,... Patrick Ness đã sự kết hợp nhuần nhuyễn yếu tố tưởng tượng và yếu tố khoa học làm cho câu chuyện thêm sinh động, đem lại niềm thích thú đối với độc giả ở mọi lứa tuổi, những ai yêu thích văn học và khoa học. Các chi tiết trong truyện đậm tính điện ảnh, gợi liên tưởng nhiều tiểu thuyết hoặc bộ phim về du hành đến hành tinh khác, chẳng hạn ý tưởng về ngủ đông trên con tàu du hành vũ trụ cũng gợi nhắc đến bộ phim nổi tiếng *Người du hành* (một phim điện ảnh phiêu lưu khoa học viễn tưởng của Mỹ năm 2016 do Morten Tyldum đạo diễn). Điều này khiến tác phẩm vừa lạ vừa quen, lôi cuốn ngay từ đầu với độc giả, để họ chờ đợi một sáng tạo khác ở hành tinh tương lai – Tân thế giới, liệu sẽ có người tí hon hay khổng lồ, hay những cư dân da xanh như trong phim *Avatar*⁵ của đạo diễn James Cameron?

3.2. Tân Thế Giới – một hành tinh lạ thường, kì bí

3.2.1. Hành tinh không bao giờ có sự im lặng

“Mọi thứ trên hành tinh này đều nói chuyện với nhau” [1, tr.343]. Tân Thế Giới là một nơi không bao giờ có sự im lặng. Ở đây con người và mọi sinh vật đều phát ra “Tiếng Òn”. Người dân thị trấn Prentiss cho rằng, Tiếng Òn là một loại vũ khí chiến tranh do một loại sinh vật bí ẩn là Xú Vật gây nên. Điều đặc biệt là chỉ có đàn ông và thú vật bị nhiễm loại vi khuẩn này, còn những người phụ nữ thì miễn nhiễm.

Mọi ý nghĩ đều biến thành âm thanh, thế giới trở nên ồn ào không chịu nổi. Có giải pháp như là bật nhạc cả ngày lẫn đêm để lấn át Tiếng Òn, hoặc đàn ông ngủ một nơi, đàn bà ngủ một nơi để họ không đọc được suy nghĩ của nam giới. Thị trấn Prentiss thì chọn cách tìm một nơi cách biệt với Tiếng Òn ở sâu trong đầm lầy. Điều khủng khiếp hơn là những người đàn ông ở đây chọn cách giết tất cả phụ nữ vì họ không chịu đựng được sự im lặng.

Trong câu chuyện, tác giả đã miêu tả Tiếng Òn qua một cách thức rất đặc biệt. Ở nhiều trang sách, Tiếng Òn được thể hiện như một mớ hỗn độn trên trang sách, chồng chéo lên nhau, như một mớ bong bóng và như dòng thác dội vào tâm trí người đọc. Patrick Ness còn miêu tả Tiếng Òn bằng cách gọi tên màu sắc: Tiếng Òn trông như một ngọn lửa màu xám - Thể hiện sự đen tối, mờ toang; Tiếng Òn đỏ bùng - Thể hiện sự tức giận, điên cuồng; “Tiếng Òn xám xịt” - Thể hiện sự buồn bã, rầu rĩ; “Tiếng Òn của Cillian lúc nào cũng như có màu đỏ, thì Tiếng Òn của Ben như có màu xanh lam” [1, tr.38]. Sự miêu tả này muốn nói Cillian là một người nóng tính, và ngược lại Ben là người dịu dàng, ân cần. Có thể thấy Tiếng Òn như có một thế giới riêng, như quan điểm của thị trấn Prentiss rằng chúng có trật tự, được phân loại và nếu chế ngự được Tiếng Òn thì có thể sử dụng chúng.

Patrick Ness đã sử dụng chi tiết Tiếng Òn một cách hiệu

⁵ Bộ phim *Avatar* (2009) lấy bối cảnh năm 2154 khi con người có thể khai thác ở hành tinh Pandora. Con người đã sử dụng công nghệ gen để lai tạo với giống người bản địa Navi. Phim do James Cameron đạo diễn, tạo cơn sốt phòng vé, được đề cử 9 giải Oscar, bao gồm *Phim xuất sắc nhất*, *Đạo diễn xuất sắc nhất*, và đoạt 3 giải: *Quay phim xuất sắc*, *Hiệu ứng hình ảnh* và *Chi đạo nghệ thuật xuất sắc*.

quả, khắc họa một thế giới vô cùng sinh động và lạ thường, làm cho bản tính loài người được bộc lộ rõ nhất. Ở một nơi mà dường như người ta chẳng thể nào che giấu những bí mật, kẻ truy sát có thể đọc được ý nghĩ của bạn và nơi bạn lẩn trốn. Điều này đã làm cho chuyến hành trình của cậu bé Todd cùng cô bạn Viola và chú chó Manchee trở nên gay cấn hơn, nguy hiểm hơn. Patrick Ness xây dựng một thế giới với Tiếng Òn giống như trong thế giới ngày nay của chúng ta gọi đó là “thông tin”. Trong thời đại công nghệ số, mọi thứ tưởng chừng như riêng tư, thầm kín nhất cũng có thể phơi bày trên mạng xã hội. Nhờ Internet mà con người có thể chia sẻ những suy nghĩ, cảm xúc, cuộc sống của mình đến với mọi người. Nhưng “biết được suy nghĩ của một người không đồng nghĩa với việc biết được con người ông ta” [1, tr.272]. Sống trong thế giới thông tin có thể tìm thấy dễ dàng, nó trở thành nơi mà người ta nhìn vào nhau để soi mói, đánh giá, phán xét và lên án lẫn nhau. Như vậy, Tiếng Òn dường như một chi tiết ẩn dụ về sự hỗn loạn thông tin trong thời đại công nghệ số. Ở khía cạnh này, tính giả tưởng đã có thể là một phương thức phản ánh khác của hiện thực, khi hiện thực không còn tồn tại theo cách mà chúng ta nhận thức lâu nay, không còn vận hành như cách ta đã quen nghĩ.

3.2.2. Những sinh vật kì lạ ở Tân Thế Giới

Trên thế giới có rất nhiều sinh vật mà con người chưa phát hiện ra, cũng như việc các nhà khoa học tin rằng có những sự sống khác ngoài Trái Đất. Ở Tân Thế Giới có rất nhiều sinh vật kì lạ, to lớn khác thường với các âm thanh quái dị khác nhau.

Một loại sinh vật khác ở hành tinh này được nhắc đến nhiều nhất đó chính là Xú Vật, vốn là cư dân bản địa của Tân Thế Giới. Xú Vật được miêu tả “trông như đàn ông bị trương phình, cái gì cũng dài hơn và kỳ dị hơn, miệng ở vị trí cao hơn, tai và mắt cực kỳ, cực kỳ khác. Và quần áo Xú Vật mọc ngay trên người, như những nhánh cây địa y” [1, tr.69]. Theo lời của mẹ Todd để lại “họ thật nhút nhát,... là những sinh vật đáng yêu. Khác biệt và có thể còn nguyên sơ” [1, tr.366]. Nhưng loài vật này cũng bị một bộ phận cư dân đồ lỗi cho mọi hỗn loạn ở hành tinh. Chúng bị theo dõi rằng: Chính Xú Vật đã thả dịch bệnh và vi khuẩn Tiếng Òn, khiến cho một nửa đàn ông và toàn bộ đàn bà chết. Câu chuyện này gieo trong đầu những đứa trẻ như Todd lòng căm thù với Xú Vật. Chúng bị biến thành những kẻ thù vô hình, là nguyên nhân của xung đột và tội ác, dù con người chưa từng thấy và chưa từng thấu rõ thực hư.

Patrick Ness đã xây dựng một thế giới với những điều lạ thường: Một năm có mười ba tháng, có tới hai mặt trăng, những sinh vật kì lạ và sự sống ngoài hành tinh. Câu chuyện lấy bối cảnh hậu tận thế, những người định cư đã rời bỏ thế giới cũ và lên đường đi tìm hành tinh sống mới trong vũ trụ. Những đề tài, chủ đề, những chi tiết thường thấy trong thể loại Sci-fi được tác giả khai thác và sử dụng và cùng với sự sáng tạo khi xây dựng một thế giới của Tiếng Òn. Tất cả những điều đó làm cho câu chuyện thêm sinh động, lôi cuốn và hấp dẫn hơn. Có thể thấy, không khó để nhận ra đây là một tác phẩm thuộc dạng khoa học viễn tưởng *Soft-Sci-fi*. Thế giới tưởng tượng phong phú cho thấy, sự giao thoa trong phương thức sáng tác của thể loại viễn tưởng và kỳ ảo/ huyền ảo. Điều này có thể gọi liên

tưởng đến sự vận động phát triển của các trào lưu sáng tạo, sự chuyển biến của tư duy nghệ thuật và phương thức phản ánh. Nếu chúng ta đọc những câu chuyện thần thoại với nhiều sinh vật kỳ quái, những quái vật dữ tợn bằng thái độ không chút hoài nghi (bởi người đọc đã sắp sẵn tâm thế về tư duy thần linh thời cổ đại trong các thể loại này), sau đó lại “lưỡng lự” trước sự xuất hiện các chi tiết kỳ ảo liên quan những kẻ đa nhân cách (như cái ác trong truyện Edgar Allan Poe) trong kỷ nguyên của chủ nghĩa lý trí (càng tìm hiểu càng thấy khó hiểu là cách con người hoài nghi thế giới), thì ở thời đại này, con người đã chuyển sang trạng thái chấp nhận những “hiện thực khác” – những bí ẩn vô tận của vũ trụ. Vì thế, các tưởng tượng trong truyện Sci-fi có thể không chỉ là viễn tưởng, mà là một gợi ý, một ẩn dụ cho tương lai.

4. Đùng bao giờ buông dao – một hành trình đi tìm thực tại khác

4.1. Phản ánh một thế giới phản Địa Đàng (*dystopia*)

Dystopia ám chỉ các xã hội phát triển theo hướng tiêu cực và suy đồi. Phản địa đàng chính là một cộng đồng hoặc xã hội hư cấu tàn phá nhân tính và rất u ám đáng sợ với những con người phải đấu tranh sinh tồn trong môi trường bị huỷ hoại, sự khống chế của công nghệ và sự áp bức từ thể lực thống trị. Những cuốn tiểu thuyết hoặc bộ phim kiểu phản địa đàng có thể thách thức người đọc suy nghĩ khác về tình trạng xã hội và chính trị, và từ đây có thể thúc đẩy những hành động tích cực nào đó vì tương lai. Nói chung, từ thuật ngữ *Dystopia* xuất phát từ thế giới địa đàng mà Thomas More gọi cảm hứng cho chủ đề mô tả các thiết kế xã hội muốn xây dựng các chuẩn mực hoàn hảo cho sự tồn tại, ràng buộc cá nhân vào các quy tắc, kiểm soát tối đa khả năng vượt thoát của con người ra khỏi quyền lực của chính quyền. Ở góc độ này ta nhận ra rằng, các lý thuyết văn chương hoặc trào lưu sáng tác thường đi liền nhưng lại ở dạng đối lập với học thuyết triết học và chính trị. Trong khảo quát hoàn thiện các thể chế xã hội của chính trị lại xuất hiện các dự báo về sự hỗn loạn và tan rã trong nghệ thuật, ở đó bộc lộ thái độ phê phán mạnh mẽ con đường tiến bộ của nhân loại bị chi phối bởi tham vọng của bộ phận thống trị hay ảo vọng về quyền lực vô biên của con người đối với tự nhiên, vũ trụ và giống loài khác.

Các xã hội *Dystopia* thường là một đề tài xuất hiện trong thể loại Sci-fi. Đặc trưng của trường phái này là thể hiện các vấn đề xã hội như: Chế độ chính trị, kinh tế, môi trường, tôn giáo, đạo đức, khoa học và công nghệ,... Những vấn đề nếu không được giải quyết sẽ đưa xã hội đến một tương lai dystopia. Chúng ta có thể bắt gặp đề đàng những hiện thực ấy qua những trang miêu tả của cuốn sách *Đùng bao giờ buông dao* của Patrick Ness. Mở đầu câu chuyện là thị trấn Prentiss, mang tên của người đứng đầu Prentiss, một nơi ngột ngạt, ồn ào, điên loạn, không có hi vọng, đầy những chuyện kì bí. Thị trấn không có bóng dáng phụ nữ, những người đàn ông thì đều có thể nghe được suy nghĩ của nhau. Tiếng Òn của những người đàn ông xoay quanh tình dục, kẻ thù, bạo lực máu me,... Ở đây mọi thứ đang chết dần, chết mòn. Thị trấn Prentiss thực hiện chính sách ngu dân bằng việc đốt hết sách vở, cấm việc học tập vì ông ta cho rằng như thế “làm thiệt hại đến kỉ luật đầu óc” [1, tr.24]. Một thị

trần nhỏ đầy áp các trại giam. Tư tưởng bạo lực và chiến tranh, được thị trưởng Prentiss gieo vào đầu những người dân và thế hệ sau bằng cách biến “những người đàn ông bình thường trở thành quái vật” [1, tr.344]. Họ đã giết tất cả phụ nữ và tất cả đàn ông bảo vệ phụ nữ chỉ vì lí do “Họ không thể chịu đựng được khi phụ nữ biết mọi thứ về họ, còn họ thì không biết gì về phụ nữ” [1, tr.344]. Bên cạnh đó, Prentiss còn muốn biến mọi đứa con trai của thị trấn thành đàn ông theo cách của ông ta. Và cách trở thành đàn ông lại chính là giết một người đàn ông khác. Bằng cách đó “ông ta là Chúa... Ông ta đã tạo ra tất cả chúng ta và nắm mọi quyền kiểm soát” [1, tr.439].

Nếu thị trưởng Prentiss là trụ cột chính trị, thì Aaron là trụ cột tín ngưỡng. Một người thuyết giáo, tự xưng mình đại diện cho Chúa, nhưng lại sẵn sàng dùng nắm đấm để phán quyết những người yếu thế. Aaron tự cho mình là người phát ngôn của Chúa, và có nhiệm vụ hoàn thiện đội quân của Chúa, bằng cách biến Todd thành kẻ sát nhân và hẳn trở thành “một vị thánh tử vì đạo”. Đó cũng là lí do mà cậu bé Todd bị truy đuổi, vì “Một người sa ngã, tất cả sẽ sa ngã”. Người trụ cột tín ngưỡng lại mang tư tưởng tôn giáo cực đoan, nói cách khác là mượn danh tôn giáo để kích động bạo lực. Có thể thấy, người lãnh đạo suy đồi làm dẫn đến một xã hội suy tàn. Tác giả đã cho chúng ta thấy bộ mặt của tầng lớp thống trị, một chính quyền vô nhân đạo, thống trị bằng bạo lực.

Có thể ta đã biết về câu chuyện “vùng đất hứa”, kể về dân tộc Do Thái đã rời bỏ Ai Cập, thoát khỏi cuộc sống nô lệ áp bức của chế độ Pharaon bạo tàn. Họ đã lưu lạc suốt bốn mươi năm trong sa mạc để đến vùng đất Chúa đã hứa - vùng đất chảy sữa và mật. Những người định cư cũng đã rời bỏ Cựu Thế Giới, mất sáu mươi tư năm ròng rã trong vũ trụ để đi tìm một cuộc sống mới. Họ hi vọng “một cuộc sống sạch sẽ, đơn giản, chân thật và tốt đẹp, một cuộc sống khác hẳn Cựu Thế Giới ở mọi mặt, nơi người ta có thể sống an toàn và bình yên với Chúa là người chỉ đường, với tình thương dành cho đồng loại” [1, tr.364]. Đó chính là hi vọng một “cuộc sống Địa Đàng”. Nhưng sự thật không có một vùng đất hứa nào. “Mùa màng thất bát, bệnh tật, và không có thịnh vượng cũng không có vườn địa đàng nào cả” [1, tr.343]. Một sự tương phản giữa mong ước và thực tại của cuộc sống ở Tân Thế Giới. Họ bỏ đi vì “Cựu Thế Giới bản thiếu, đông đúc và đầy bạo lực,... người ta chia rẽ, ghét bỏ và chém giết lẫn nhau, phải cho mọi người bất hạnh thì mới vừa lòng” [1, tr.148]. Những điều xảy ra ở Cựu Thế Giới đó, bây giờ lại được lặp lại ở Tân Thế Giới này. Ngoài những điều khủng khiếp ở thị trấn Prentiss, những khu định cư khác ở Tân Thế Giới cũng không khá hơn là mấy. “Một khu định cư mà ở đó mọi người đeo mặt nạ để không ai có thể nhìn thấy mặt họ. Ở một khu khác người ta chẳng làm gì ngoài việc hát suốt ngày rồi phát điên. Và một khu tất cả những bức tường được làm bằng kính và không ai mặc quần áo, vì không ai có thể giữ bí mật với Tiếng Òn” [1, tr.276]. Những thứ tồi tệ ở Tân Thế Giới, có phải nguyên nhân là do vì khuôn Tiếng Òn? Có phải chính nó đã làm cho con người trở nên như vậy? Ta thấy trong lịch sử loài người, có biết bao trận đại dịch đã xảy ra, gần đây nhất là đại dịch Covid-19 đang diễn ra. Đối mặt với dịch bệnh, đối mặt với khó khăn, tại sao con người

không chung tay cùng nhau tìm ra cách giải quyết mà lại đi chia rẽ, thù ghét lẫn nhau. Đề thế giới hỗn loạn như vậy, nguyên nhân khách quan có thể là do virus vô hình, nhưng nguyên nhân chủ quan chắc chắn là do con người mà ra. Trong câu chuyện, vấn đề môi trường cũng được tác giả Patrick Ness đặt ra. Nhìn từ góc độ phê bình sinh thái, đây là mối quan hệ giữa con người và thiên nhiên. Con người là những sinh vật ngoại lai đến và sinh sống trên hành tinh này. Thay vì chung sống hòa bình, tôn trọng, giữ gìn tự nhiên, con người lại đi phá hoại, gây tổn thương đến tự nhiên. Bằng chứng là việc gây chiến tranh với loài sinh vật bản địa là Xú Vật. Nhưng con người có súng, còn Xú Vật thì không. Con người đã dùng trí khôn của mình, với súng là một trong những phát minh khoa học và đã giành chiến thắng. Chính con người đã đẩy những sinh vật trên hành tinh này đến bờ vực tuyệt chủng bằng chiến tranh với Xú Vật và săn bắt quá mức chim không lông làm thức ăn.

Patrick Ness đã miêu tả một thế giới đúng như tên gọi của cuốn sách là “Hỗn mang”. Đó chính là một thế giới hỗn loạn, một “thế giới bị nguyên rủa” do chính con người gây nên. Có thể nói tiêu thuyết *Đừng bao giờ buông dao* đã tái hiện một cách chân thực nhất tất cả hiện thực mà một thế giới phản Địa Đàng có thể tồn tại đó là: Chính phủ bạo tàn, tư tưởng suy đồi, bạo lực chiến tranh, những giá trị nhân tính bị đảo ngược,... Những vấn đề về chính trị, kinh tế, giáo dục, đạo đức, tôn giáo, môi trường,... được tác giả đặt ra đáng để con người nhìn lại mà suy ngẫm. Câu chuyện còn như một lời cảnh báo về tương lai của con người và thế giới, Trái Đất sẽ trở thành một nơi như Cựu Thế Giới “ô nhiễm, chật chội và đang chết dần vì chính chất độc của mình” [1, tr.434]. Và như lời dự báo liệu rằng có một ngày nào đó con người phải rời bỏ Trái Đất để đi tìm một nơi sống mới.

4.2. Đề cao nhân tính và ý nghĩa tồn tại

Một tác phẩm Sci-fi thực sự phải là một tác phẩm không trốn tránh hiện thực. Tác giả Patrick Ness đã đặt ra nhiều câu hỏi về thực trạng xã hội, về bản chất con người, về thiện và ác,... Nhân vật trung tâm – cậu bé Todd - đã được đặt trong một bối cảnh thế giới khủng hoảng, phải đương đầu với những thế lực tà ác. “Cuộc sống chỉ có đau khổ, tổn thương và đầy người muốn làm hại bạn. Bạn không thể yêu thương bất kì ai hay bất kì thứ gì, vì rốt cuộc những thứ ấy cũng sẽ bị cướp đi hoặc bị hủy hoại, và bạn sẽ bị bỏ lại một mình, không ngừng chiến đấu, không ngừng phải bỏ chạy và sinh tồn” [1, tr.353]. Ở trong một thế giới mà con người mất đi nhân tính, tư tưởng bạo tàn lên ngôi. Todd đang chạy nhưng không biết lí do gì mình phải chạy. Mọi sự vùng vẫy, nỗ lực đều vô nghĩa. “Tôi là ai mà có thể cưỡng lại? Tôi là ai mà có thể thay đổi chuyện này nếu thế giới muốn nó xảy ra nhiều như vậy? Tôi là ai mà có thể ngăn cản sự kết thúc của thế giới nếu nó cứ tiếp tục áp đến?” [1, tr.412]. Đối mặt với cuộc sống đầy thách thức và hiểm nguy, ngay cả khi không còn ai bên cạnh, bạn chọn trở thành một phần của cái ác, chấp nhận hòa vào vòng xoáy của những người tội lỗi? Hay là cố gắng giữ được nhân tính của bản thân? Con dao là một chi tiết then chốt, chính vì thế nó đã xuất hiện trong nhan đề tác phẩm. “Con dao chỉ hữu dụng bởi người cầm nó” [1, tr.224]. Đây không những là vũ khí giúp chống lại hiểm nguy, mà hơn hết nó chính là sự chọn lựa. Việc lựa chọn trở thành tên sát nhân,

hay là chiến đấu để giữ bản tính lương thiện, quả là một điều khó khăn đối với Todd và đối với mỗi người khi rơi vào hoàn cảnh như vậy. Đây cũng chính là cuộc chiến giữa thiện và ác. Cuộc đấu tranh đó diễn ra không chỉ ở bên ngoài, mà còn dữ dội ngay bên trong của con người. “Nếu họ có thể triệt tiêu phần tốt đẹp trong cậu, phần không chịu giết người, thì họ sẽ thắng. Nếu họ có thể làm vậy với cậu, thì họ có thể làm vậy với bất kì ai. Và họ thắng” [1, tr.236].

Giữa ngục tù đen tối của hiện thực, đối diện với một thế lực tàn bạo, vẫn có le lói ánh sáng của niềm tin, của tình yêu thương. Niềm hi vọng là thứ được nhắc đến nhiều nhất trong truyện. Vì ban đầu đây là một “hành tinh được tạo nên hoàn toàn từ hi vọng” [1, tr.364]. Hi vọng là điều diệu kì, đẹp đẽ và như “một tia sáng để chống lại bóng tối” [1, tr.438]. Đó chính là niềm tin của cha mẹ Viola vào con gái, giúp cô không đánh mất sự hi vọng và tiếp tục sống; Sự yêu thương và hi vọng của mẹ Todd dành cho con trai qua cuốn nhật kí để lại; Sự hi sinh, chở che của Ben và Cillian, phải sống một cuộc đời dằn vặt, chấp nhận trở thành đồng lõa với những người đàn ông ở thị trấn Prentiss để nuôi nấng và bảo vệ Todd; Hay là sự đồng hành như một người bạn của Viola trên chuyến hành trình, giúp Todd chiến thắng sự sa ngã; Cũng như những người lương thiện ở khắp Tân Thế Giới như Hildy, Tam, Francia, Will, Jane,... Và không thể nào quên người bạn trung thành của Todd là chú chó Manchee. Trong chuyến hành trình, chú chó Manchee như là một người đồng hành, dũng cảm, bất chấp hiểm nguy và hi sinh để cứu Todd. Manchee đã có mặt “khi tôi cần được kéo ra khỏi bóng tối mà tôi rơi vào, con chó nhắc cho tôi biết mình là ai mỗi khi tôi quên mất” [1, tr.294-295]. Sự hi sinh của Manchee đã để lại ấn tượng sâu sắc trong lòng người đọc. Tình bạn giữa con người và động vật được hình thành như vậy đó, một tình cảm vượt lên trên mọi khoảng cách của giống loài, vượt lên gian giới của chủ - tớ. Đó chính là tình bạn, là niềm tin và sự sẵn sàng giúp đỡ nhau khi gặp khó khăn. Có thể nói, những điều tốt đẹp còn sót lại ở thế giới này chính là kim chỉ nam giúp Todd luôn đi đúng hướng, là cán cân đạo đức giúp Todd chiến thắng tư tưởng bạo tàn.

Hồn mang 1 - Đùng bao giờ bùng nổ như là một lời nhắc nhở về sự lựa chọn của con người khi đối mặt với những thách thức cuộc sống. Cũng như không có một sự đáng sợ nào bằng sự khủng hoảng của lương tri. Dù cho có chuyện gì cũng đừng bùng nổ bỏ vũ khí là niềm tin và hi vọng. Đó cũng chính là kim chỉ nam giúp ta thoát khỏi nghịch cảnh, tội ác và bạo lực. Nhờ hi vọng mà Todd và Viola đã vượt qua mọi khó khăn, nguy hiểm. Haven (nghĩa là nơi trú ẩn) là nơi của hi vọng, là nơi mà bao người ở Tân Thế Giới tin rằng đã chữa trị được vi khuẩn Tiếng Ồn, nơi mà Todd và Viola mong muốn tìm được con đường sống ở đó. Hi vọng chỉ lối, kéo ta về phía trước, cho ta thấy những điều tốt đẹp dù thế giới chỉ là một đồng hồ hỗn loạn. Đáng tiếc thay, Todd chạy trốn khỏi nhà tù Prentiss, nhưng lại chạy vào một cái nhà tù lớn hơn là Tân Thế Giới. Có phải chẳng mọi thứ đều là hư vô, khi mọi sự nỗ lực đều trở nên vô nghĩa. Chính xác hơn tác giả cho ta thấy, ý nghĩa về cuộc

hành trình của cậu bé Todd. Đó là ca ngợi nỗ lực chống lại sự bất công, phi lí của cuộc sống; Ca ngợi nỗ lực vươn lên tấn bi kịch; Nỗ lực gìn giữ thiên lương.

5. Kết luận

Andy Sawyer nhận định rằng: “Cũng giống như cuốn tiểu thuyết lịch sử thế kỷ XIX biến quá khứ trở thành một địa hạt tương tượng để kiểm chứng chúng ta đã trở thành cái gì, thì những câu chuyện về tương lai dần hướng đến khám phá khả năng cũng như hy vọng và nỗi sợ hãi về những gì chúng ta có thể trở thành.” [14, tr.489].

Tiểu thuyết Sci-fi là mảnh đất màu mỡ của trí tưởng tượng vô tận và sự sáng tạo không bờ bến của văn chương. Vượt qua đường biên của các hư cấu về tương lai khoa học công nghệ thuần túy, sự hoà trộn các yếu tố *fantasy*, tính cắt dán, yếu tố hành động đậm tính điện ảnh, và các ẩn dụ vừa lạ vừa quen về chính thế giới hỗn loạn mà nhân loại đang trải qua, cuốn sách *Hồn mang 1 - Đùng bao giờ bùng nổ* góp thêm một tiếng nói, một dấu ấn trong dòng chảy nghệ thuật hiện đại, giúp lý giải phần nào sự trở dậy mạnh mẽ của thể loại Sci-fi trong văn học, điện ảnh và nhiều loại hình nghệ thuật khác. Câu chuyện cuốn người đọc vào hành trình sinh tồn nghẹt thở của cậu bé Todd - Một hành trình lời cuốn, dồn dập như thác đổ, đề sinh tồn, và trên hết, điểm cuối của cuộc hành trình là khám phá nhân tính con người, ý nghĩa cuộc sống. Cái kết của câu chuyện *Đùng bao giờ bùng nổ* là một cái kết mở. Đây cũng là bí ẩn về những chuyện sẽ xảy ra trong tương lai. Chuyện gì sẽ đến? Chuyện gì sẽ tiếp tục?

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Ness, P. *Đùng bao giờ bùng nổ*, NXB Nhã Nam, 2021.
- [2] Film *Chaos Walking*, Box Office Mojo, https://www.boxofficemojo.com/release/rl157647617/?ref=bo_ne_nl, truy cập ngày: 8/8/2021.
- [3] More, T. *Utopia - Địa đàng trần gian*, Trịnh Lữ dịch, NXB Hội nhà văn, 2018.
- [4] Bacon, F. *New Atlantis*, The Project Gutenberg Ebook, 2008. <https://www.gutenberg.org/ebooks/2434>, ngày truy cập: 28/10/2021.
- [5] Voltaire, *Micromegas and Other Short Fictions*, Penguin Classics, 2009.
- [6] Jonathan Swift, *Gulliver du kí*, NXB Đông A, 2015.
- [7] Lê, B. H., Trần, Đ. S., Nguyễn, K. P. (chủ biên), *Từ điển Thuật ngữ Văn học*, NXB Giáo dục, 1995.
- [8] Britannica, *Science fiction*, <https://www.britannica.com/art/science-fiction>, ngày truy cập: 28/10/2021.
- [9] Nguyen, P. K. “Dystopian theme in South Korean literature and film”, *UED Journal of Social Sciences, Humanities and Education*, 11 (1), 2021, pp.137-146. <https://doi.org/10.47393/jshs.v11i1.944>
- [10] Shelley, M. *Frankenstein hay Prometheus thời hiện đại*, Nguyễn Thành Long dịch, NXB Kim Đồng, 2021.
- [11] Ishiguro, K. *Mãi đừng xa tôi*, Trần Tiễn Cao Đăng dịch, NXB Văn học, 2013.
- [12] Stoker, B. *Bá tước Dracula*, NXB Dân Trí, 2020.
- [13] Stevenson, R.L. *Bác sĩ Jekyll and ông Hyde*, Trần Thị Khánh Vân dịch, NXB Kim Đồng, 2018.
- [14] Bould, M., Butler, A. M. A. Roberts, S. Vint, *The Routledge Companion to Science Fiction (Routledge Literature Companions)*, Routledge Publisher, 2009.